

Özel Sayı “Polonya ve Türk Dünyası”, Kasım 2019

Türkler ve Lehler El Ele: Siyasetle Kesişen Yollar ve Edebiyatla Pekışen Dostluk

Turks and Poles Hand in Hand:

The Roads Intersectioning via Politics and the Friendship Reinforced via Literature

Ayşe Melda Üner

Doç. Dr., Yeditepe Üniversitesi, İstanbul

unermelda@hotmail.com

Özet

Türklerle Polonyalılar arasındaki siyasal ilişkiler 1444 Varna Savaşı'yla başlar. Bu ilişki yüzyıllar boyunca iki ülkeyi karşı karşıya getiren savaşlarla devam eder. Polonya toprakları 1772-1795 arasında Rusya, Avusturya ve Prusya arasında paylaşılır, Lehler tarihlerinin en karanlık dönemini yaşarlar. Liderleri Adam Jerzy Czartoryski'nin de çabasıyla, Osmanlı İmparatorluğu 19. yüzyılda Lehlere kapılarını açar ve kendi sınırları dışındaki ilk Polonya köyünü kurmalarını sağlar. O dönemde Adampol olarak bilinen Polonezköy Lehlere önce bir sığınak sonra da yuva olur.

Edebiyatçılar da Lehlerin özgürlük mücadelelerine eserleri aracılığıyla destek verirler. Türk edebiyatının en renkli isimlerinden biri olan Ahmet Rasim, Leh yazar Henryk Sienkiewicz'i beğenir, yazarın “Muzikacı Yanko” ve “Kamyonka” adlı iki kısa romanını Fransızcadan Türkçeye çevirir. Çevirisinin önsözünde Sienkiewicz'in çok başarılı bir yazar olduğuna dikkat çeker. Nitekim Sienkiewicz 1905'te Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülecektir.

Bu çalışmada önce Türk ve Polonya halklarının Polonezköy'de kesişen yolları üzerine bilgi verilmiş, ardından Ahmet Rasim'in Henryk Sienkiewicz'ten yaptığı “Muzikacı Yanko” ve “Kamyonka” çevirileri

Abstract

The political relations between Turks and Poles start in 1444 with the Battle of Varna. This relationship continues for centuries in wars that engaged both countries. The situation changes, however, in the late 18th century (1772-1795) when all of Poland was divided among Russia, Austria and Prussia. This was the darkest time for Poles in their entire history. Thanks to the efforts by their leader, Adam Jerzy Czartoryski, Ottoman Empire welcomes Poles and allows them to establish the first Polish village outside their homeland. The town of Polonezkoy in Istanbul, known as Adampol back then, becomes first a shelter and then a home.

Writers too support Poles' fight for freedom through their works. One of the most prominent authors of Turkish literature Ahmet Rasim likes Polish author Henryk Sienkiewicz and translates from French to Turkish his short novels “Muzikacı Yanko” and “Kamyonka”. In the foreword of his translation he draws attention to Sienkiewicz, as he is a great author, which as a matter of fact was attested later by his winning the “Nobel Prize in Literature” in 1905.

The present article aims at first providing information on Polonezkoy, a crossroad for Turkish and Polish people and then elaborating on Ahmet Rasim's

üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler

19. yüzyıl, Polonezköy, Henryk Sienkiewicz, Ahmet Rasim, “Muzikacı Yanko”, “Kamyonka”.

translations of two short novels, “Muzikacı Yanko” and “Kamyonka” by Henryk Sienkiewicz.

Keywords

19th century, Polonezköy, Henryk Sienkiewicz, Ahmet Rasim, “Muzikacı Yanko”, “Kamyonka”.

0. Giriş

Türk ve Polonya halklarının ilişkileri 1444 Varna savaşına kadar dayanır. 19. yüzyıla gelindiğindeyse farklı bir yola girerek kuvvetlenir. Osmanlı İmparatorluğu, tarihinin en karanlık dönemini yaşayan Polonyalılara kapılarını açar, iki halk, bugünkü adıyla Polonezköy’de, zamanla ortak hâle gelecek bir yaşam kurar. Edebiyatçılar da sempati besledikleri Polonya halkına ve yazarlarına eserleri aracılığıyla destek verirler.

Çalışmamızın konusunu önce siyasi-sosyal olayların sonra da edebiyatın bir araya getirdiği Türklerle Polonyalıların bu iki alanda kurdukları ilişki oluşturmaktadır.

Konu iki bölümde ele alınmıştır. Başka bir ülkedeki ilk Polonya köyü olan Polonezköy’ün kısa tarihi birinci bölümde anlatılmıştır. İkinci bölüm ise 19. yüzyıl Türk edebiyatının en enteresan karakterlerinden biri olan Ahmet Rasim’in 1905 Nobel Edebiyat Ödüllü Polonyalı yazar Henryk Sienkiewicz’ten yaptığı “Muzikacı Yanko” ve “Kamyonka” adlı eserlerinin çevirileri üzerinedir.

1. Siyasetle Kesişen Yollar

Osmanlı Topraklarında Bir Polonya Köyü: Polonezköy

XVIII, XIX. ve XX. yüzyıl, Avrupa coğrafyasında savaşlar, kültür ve sınır değişimleri gibi tarihe yön veren olayların vuku bulduğu uzun bir dönemi kapsar. Türkler ve Polonyalılar farklı zamanlarda bu süreçleri yaşamış iki millettir. Bağımsızlıklarını da birbirine yakın yıllarda kazanmışlardır.

1772–1795 arasında Polonya toprakları Rusya, Avusturya ve Prusya arasında paylaşılır, takip eden 123 yıl boyunca halk esaretten kurtulabilmek için çok mücadele verir, ancak başarılı olamaz. 1830’da Ruslar’a karşı ayaklanır, ayaklanmanın başarısızlıkla sonuçlanması üzerine göç etmek zorunda kalır. Polonyalıların büyük kısmı, başta Fransa olmak üzere, çeşitli Avrupa ülkelerine gider. Liderlerinin bazıları Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşamayı seçer ve mücadelelerini buradan sürdürürler. Polonya’nın en köklü ailelerinden birine mensup olan devlet adamı Prens Adam Jerzy Czartoryski çok önemli bir şahsiyettir. Polonyalı göçmenlerin muhafazakâr-liberal kesimini temsil etmektedir. Etrafında halkın saygı duyduğu generaller, bürokratlar, soylular ve entelektüeller vardır. Avrupa’da gizli bir diplomatik ağ oluşturmuştur. Ajanlarının da yardımıyla Polonya’nın bağımsızlığını kazanması için çalışmaktadır. Bu ajanlar Osmanlı Devleti egemenliğinde yaşayan Hristiyan halklar arasında da son derece aktiftir. Prens, Osmanlı İmparatorluğu’nun göçmenler için fevkalade elverişli bir seçenek olduğunu düşünür ve 1833 yılında Paris’te Namık Paşa’yla bu konuyu görüşür. Ancak Osmanlı İmparatorluğu’nun bu isteğe olumlu cevap verebilmesi için uygun şartlar ancak 1836’da Tanzimat Fermanı’nın ilân edilmesiyle oluşur. Czartoryski, Polonya’nın bağımsızlığı için Osmanlı Devleti’nin varlığını sürdürmesinin

Özel Sayı “Polonya ve Türk Dünyası”, Kasım 2019

elzem olduğu kanaatindedir. Çünkü ona göre Avusturya ve Rusya'nın etkisi ancak bu şekilde sınırlandırılabilir. Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Avusturya'nın baskısından korunması şarttır. İngiltere ile Fransa'nın da bu doğrultuda bir politika izlemesi daha uygun olacaktır. Czartoryski, Balkanlar'da Osmanlı Devleti'nin yönetiminde yaşayan Hristiyan halkların daha fazla otonomi elde etmelerini istemektedir. Ancak bağımsızlıklarını ilân etmeleri konusunda onlara destek vermek niyetinde değildir. Çünkü Czartoryski Hristiyan halkların, bağımsızlıklarını elde ettikleri takdirde kolayca Rusya ve Avusturya'nın etkisi altında kalacakları fikrindedir. Dolayısıyla onlar için en iyi yol Osmanlı'nın federal yönetimi altında özerk olarak güçlenmek ve ileride Balkanlarda Osmanlı'nın yerini alabilecek bir devlet kurmaktır (Demir 2013).

1841 yılında imzalanan Londra Antlaşması da Rusların Osmanlı topraklarındaki gücünü kısmen sınırlandırır. Bu durum Polonyalıları rahatlatır. Prens Czartoryski Paris'te Lambert adlı bir hotel satın alarak onu özgürlük mücadelesinin karargâhı hâline getirir. Prens ve yandaşları Hotel Lambert grubu olarak anılmaya başlarlar. Czartoryski kurduğu siyasi göçmen birliğine bağlı olarak İstanbul'da da diplomatik bir temsilcilik açar ve adını Şark Ajansı koyar. Yöneticiliğini de 1845'te Osmanlı'da Hotel Lambert'in bir ayağını kuran yakın çalışma arkadaşı Michal Czajkowski'ye verir. Czajkowski bir süre sonra Şark Ajansı'ndan çıkarsa da Hotel Lambert'le bağıni koparmaz. Burada küçük bir parantez açmalı ve Michal Czajkowski'nin 1850'de Müslüman olarak Mehmet Sadık Paşa ad ve ünvanını aldığını belirtmeliyiz. Kendisi uzun yıllar Osmanlı topraklarında yaşamış, son yıllarında, hayatı boyunca mücadele ettiği Rus Panislavizm'ine yaklaşması nedeniyle tepki toplamış, 1886'da intihar etmiştir.

Czartoryski ve Czajkowski Saint Benoit Lisesi'nde görevli Lazaryen rahiplerine ait bir çiftliğin topraklarında Polonyalıları için bir sığınak oluşturmayı düşünürler. 1842 yılında bu toprakları rahiplerden süresiz olarak kiralar ve Polonyalı yerleşimcilerin kullanımına verirler. Aynı yıl köy dini törenle Adampol adını alır. Bu ad, kurucusu Prens Adam Jerzy Czartoryski'den gelmektedir. Adampol, Adam'ın tarlası demektir. Osmanlı topraklarındaki bu Polonya köyü, yukarıda da belirttiğimiz üzere, parçalanmış Polonya devleti ve Polonya sınırları dışında kurulan ilk köydür. 1842 yılına ait ilk kayıtlarda, köyde yaşayan 12, 1843'te ise 19 kişinin adı bulunmaktadır. Ağır yaşam koşulları nedeniyle 1857'de yalnızca 3 kişinin kaldığı görülmektedir. Köyde sürekli oturan birkaç kişilik nüfusa geçici olarak katılanlara da rastlanmaktadır. O yıllarda Adampol'de yaşam hiç kolay değildir.

1848'de Macaristan ve Polonya'da özgürlük için büyük bir ayaklanma olur, ancak Ruslar ve Avusturyalılar tarafından bastırılır. 19 yüzyılın en önemli siyasi-sosyal olaylarının başında gelen bu ayaklanma, 1848 Devrimleri ya da Uluslar Baharı olarak nitelendirilmektedir. Adampol'ün Polonyalı mülteciler için bir sığınma yeri olması, 1848 Devrimleri'nin ya da Uluslar Baharı hareketinin Macaristan'da yenilgiye uğramasından sonra tekrar önem kazanır.

1849–1851 yılları arasında Adampol'e çok Polonyalı gelir. Köy tarihinin gerçek dönüm noktası ise Kırım Savaşı'dır (1853–1856). Osmanlı ordusuyla Mehmet Sadık Paşa (Michal Czajkowski) komutasında bu savaşa katılan askerlerden bir kısmı tümenin terhis edilmesi üzerine Adampol'e yerleşir. Osmanlı İmparatorluğu'nda 1857'de kurulmuş olan diğer Polonya köyü Derbina'nın tasfiyesiyle de Adampol nüfusuna yeni yerleşimciler katılır. Polonya'da gerçekleşen son ayaklanma 1863'te ve yine Ruslara karşıdır. Ancak bu ayaklanma da amacına

Özel Sayı “Polonya ve Türk Dünyası”, Kasım 2019

ulaşamaz. Bundan sonra Adampol’e genç ve öğrenim görmüş yeni bir grup göçmen daha gelir. 1863 yılında kolonide 100 Polonyalı aile bulunmaktadır. Osmanlı Rus Savaşından sonra da (1877-1878) Adampol’e gelen Polonyalı göçmenler olmuştur. Köyün nüfusu 1876 yılında 121 kişiye ulaşmıştır. 19. yüzyıl. sonunda yerleşimcilerden ölenler olmasına rağmen nüfus 150’den fazladır. En kalabalık olduğu dönemdeyse köyde 220 kişi yaşamaktadır.

1880 senesinde toprakların Lazeryanlardan satın alınmasına ilişkin bir belge imzalanır ve 1883 yılında Prens Wladyslaw Czartoryski (Adam’ın oğlu) köyü satın alır.

Burada edebiyatla ilgili bir parantez açmak ikinci bölüm için hazırlık olabilir. Bu yıllarda iki halk arasındaki yakınlığın edebiyat üzerinden de devam ettiği görülmektedir. Ahmet Midhat Efendi 1877 tarihli *Paris’te Bir Türk* romanında Lehlerin bağımsızlık mücadelesine geniş yer verir (Ahmet Midhat Efendi 2000).

Bu köy Polonyalıların grup hâlinde yerleşebildiği tek yerdir. Adampol’un yönetimine Osmanlı İmparatorluğu tarafından bir baskı ya da zorlama olmamıştır.

1908 yılında Adampol, diğer Türk köyleriyle hak ve görevler konusunda eşit konuma getirilir. 1918’de Polonya bağımsızlığını kazandıktan sonra Türkiye’deki siyasi göçmenlerin bir bölümü Polonya’ya geri döner. O tarihte Türkiye’de kalan 200 kişinin büyük bir bölümü Adampol’de oturmaktadır.

1918’de Polonya’nın yeniden özgürlüğüne kavuşması köyde büyük bir sevinçle karşılanır. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasından sonra “Adampol” resmi olarak “Polonezköy” adını alır.

23 Temmuz 1923’te Lozan’da iki ülke arasında bir Dostluk Anlaşması imzalanır. Anlaşma metninde:

“Türkiye ve Polonya arasındaki dostluğun en zor tarihi tecrübelerle rağmen bozulmadan süregeldiği” vurgulanır. “Devletler arası münasebetlerin iyi olması “milletlerin inkişaf ve refahı” için yararlıdır.” denir. Bu nedenle iki ülkenin bu Dostluk Anlaşması’nı imzalamaya karar verdikleri belirtilir.

Birinci madde her iki devletin vatandaşları arasındaki sulh ve samimi dostluğun ilelebet süreceğinin ilânıdır (Adamska 2004, s. 50).

1937 yılının temmuzunda Atatürk köyü ziyaret eder. 1938’deyse köy sakinlerine Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı verilir.

Birinci ve İkinci Dünya savaşlarından sonra köyün karakteri yavaş yavaş değişir. Sakinler turizmle geçinmeye başlar.

Nahiyenin ve Czartoryski ailesinin sahip olduğu çevre ormanları 1946’ya kadar köylüler tarafından serbestçe kullanılmış, sonra kamulaştırılmıştır. Toprakların mülkiyet haklarının zaman aşımıyla Polonezköylülere geçmesi üzerine Czartoryski ailesi ve mirasçıları 1968’de haklarından feragat ederler. 1969’da Polonezköylüler arsalarının tapularını alırlar. Zaman içinde Türkler de Polonezköy’in güzelliğini keşfeder ve orada toprak satın almaya başlarlar.

1992’de köyün kuruluşunun 150. yılı neşe içinde kutlanır. Dönemin Polonya Cumhurbaşkanı Lech Walesa, 23 Haziran’da Polonezköy muhtarına gönderdiği mektubunda düşünce ve duygularını şu samimi cümlelerle ifade eder:

Özel Sayı “Polonya ve Türk Dünyası”, Kasım 2019

150 sene evvel, savaş ve esaretin ağır tecrübelerini taşıyan atalarınız, misafirperver Türk topraklarında destek ve sığınak buldular. Bu toprağı işlemeyi bildiler (...). Yurttaşları için hem ayakta hem de Polonya geleneklerine sadık kalmanın sembolü hâline geldiler. (...) yeni vatanımızın sadık vatandaşları olarak köklerinizi unutmayın. (...) sizlere teşekkür ediyor, jübilenizin her iki ülkemizin tarihine gerçek, karşılıklı dostluğun jübilesi olarak geçmesini diliyorum (Adamska 2004, s. 55).

Centilmenlik anlayışı çerçevesinde Polonezköy'deki muhtarlık seçimlerine sadece Leh kökenli Türk vatandaşları aday olmaktadır. İki milletin kardeşliği bugün bu güzel köyde sükûnet içinde devam etmektedir.

2. Edebiyatla Pekişen Dostluk

Ahmet Rasim'in Çevirisiyle Henryk Sienkiewicz'ten İki Eser:

“Muzikacı Yanko” ve “Kamyonka”

Üzerinde duracağımız eserlerin yazarı Polonyalı Henryk Sienkiewicz (1846-1916), çalışmamızın başında da belirttiğimiz gibi 1905 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür.

“Epik bir yazar olarak seçkin meziyetleri nedeniyle” bu büyük başarıya ulaşan Sienkiewicz, kalemi aracılığıyla Polonyalıların ruhunu, tarihi ve kültürü çerçevesinde etkileyici bir dille yansıtmış, onlara moral vermeye çalışmıştır. Ödülü almasındaki önemli etkenlerden biri de halkına duyduğu sevgi ve onun umudunu canlı tutmak için gösterdiği gayrettir (Topyıldız 2014, s.9).

1846'da Polonya'nın Podlachia bölgesinde Wola Okrzejska'da sonradan yoksul düşmüş soylu bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelen yazar, lise yıllarında dil ve tarihe ilgi duyar. Üniversitede tıp okur, ama milletin dili ve tarihi üzerine araştırmalar yapmayı daha çok sever. 1871'de yüksek öğrenimini tamamladıktan sonra gazete yazıları yazar. 1876'da Amerika'ya ve 1878'de Avrupa'ya gider. 1886'da İstanbul'da konaklama imkânı bulur. Sienkiewicz'in edebiyatında bu gezilerin izlerini görmek mümkündür.

Onu asıl üne kavuşturan eseri ise Roma İmparatorluğu'nda Hristiyanların karşılaştıkları zorlukları anlattığı *Quo Vadis?*'tir (Nereye?). İlk bölümü Şubat 1895 yılında yazılan roman yaklaşık bir yıl sonra tamamlanır ve kısa sürede büyük şöhret kazanır. Özellikle Polonyalı ruhunu inşa eden ve yansıtan üçlemesi *Demir ve Ateş* (Ogniemi Mieczem, 1883), *Tufan* (Potop, 1886), *Bay Woldyjowski* (Pan Wolodyjoeski, 1888) ona büyük bir başarı getirir.

Yazar, *Bay Woldyjowski*'de 1673'te Hotin'de olanlardan bahseder. Tarih ve filolojiye duyduğu ilgi ve bu konularda sahip olduğu bilgi, romanını yazmadan evvel İstanbul'a yaptığı seyahatle birleşerek başarısını arttırmıştır. Sienkiewicz, 1914 yılında başladığı *Lejyonlar* adlı romanı üzerinde çalışmaya devam ederken 1916'da İsviçre'de hayata veda eder (Koçak 2014).

Yazarın çalışmamızın konusu olan kısa romanları –bunları uzun hikâye olarak nitelendirmek de mümkündür– 1879 tarihli *Muzikacı Yanko* adlı kitabında yer alan “Muzikacı Yanko” ile “Kamyonka”dır. Bunları Türkler için ilginç kılan en önemli unsurların başında Türk edebiyatının en renkli isimlerinden Ahmet Rasim tarafından Türkçeye çevrilmeleri gelir. Bu konuyu edebi açıdan ele alan Ahmet Koçak (2014) ve çeviri tarihimizdeki yerini inceleyen Ayşe Banu Karadağ'ın (2015) makaleleri ufuk açıcı niteliktedir.

Gazeteci, yazar ve bestekâr Ahmet Rasim 1864'te İstanbul'da doğmuştur. Babası Bahaettin Efendi Kıbrıs'tan Ermenek'e gelip yerleşen bir ailenin çocuğudur. Posta ve telgraf memurudur. Ahmet Rasim'in annesi Nevber

Özel Sayı “Polonya ve Türk Dünyası”, Kasım 2019

Hanım'la İstanbul'da evlenir; ancak bir süre sonra Tekirdağ'a tayin edilince karısını ve çocuğunu bırakıp İstanbul'dan ayrılır. Zaten ilerleyen yıllarda kurduğu aileleri terk etme huyuyla ün salacaktır. Ahmet Rasim, himayesine girdiği eniştesi Miralay Mehmet Bey'in konağında Yakup Hoca adındaki bir muallimden yazı ve Arapça dersleri alır. Uzun yıllar bu hocanın derslerine devam eder. 1876'da Darüşşafaka'ya gider, devrin edebî ve fikrî akımlarına karşı büyük ilgi duyar. Bilhassa Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa ve Ahmet Mithat Efendi'nin eserlerini okur; onların tesiriyle şiir ve makaleler yazmaya başlar. Bestekâr Zekai Dede Efendi'den musiki öğrenir. 1883'te Darüşşafaka'yı birincilikle bitirdikten sonra Posta ve Telgraf Nezareti'ne girer. Eski yıllarından beri hayranlık duyduğu Ahmet Midhat Efendi'nin ilgi ve takdirini kazanır. Böylelikle edebiyat hayatına geçiş yapar. Hikâye ve roman yazar, *Tercüman-ı Hakikat*'te çalışır.

Binbaşı Bilal Bey'in kızı Sadberk Hanım'la evlenir. Memuriyete ısınmadığı için 1885'ten sonra hayatını tamamen yazı yazarak kazanmaya başlar. Ahmet Rasim, *Servet-i Fünun* dergisi için yazılar kaleme alır, 1908'de Hüseyin Rahmi Gürpınar ile birlikte 37 sayı süren *Boşboğaz ile Güllâbi* adlı mizah gazetesini çıkarır. Çok sayıda gazete ve dergide yazıları yayımlanır. Romanları birbirini takip eder hâle gelir. *Şehir Mektupları*, *Eşkâl-i Zaman*, *Cidd ü Mizah*, *Gülüp Ağladıklarım* gibi inceleme, araştırma, gözleme dayanan yazıları ve dönemin İstanbul hayatını ayrıntılarıyla anlattığı eserleriyle de şöhretini arttırır.

1898'de *Malumat* tarafından Suriye'ye, 1926'da *Sabah*'ın harp muhabiri olarak Romanya cephesine gönderilir. Elli yılı bulan yazı hayatında, roman, hikâye, hatıra, şiir, fıkra, makale, tarih kitapları, seyahat yazıları, okul kitapları, monografi ve tercüme gibi farklı edebî türlerde çok sayıda eser verir. 1927'de Mustafa Kemal Atatürk'ün teklifiyle siyasete girer, TBMM'nin üçüncü ve dördüncü dönemlerinde ülkesine İstanbul milletvekili sıfatıyla hizmet eder.

Müziğe büyük ilgi duyan Ahmet Rasim'in, besteleri de kendisine ait olan pek çok güftesi vardır. Tatyos Efendi tarafından bestelenen Uşşak makamındaki “*Bu akşam gün batarken gel/Sakın geç kalma, erken gel*” dizeleriyle başlayanıysa günümüzde de çok sevilmektedir.

Ahmet Rasim 21 Eylül 1932'de Heybeliada'daki evinde vefat eder. Ahmet Rasim'in Lehlerin tarih ve kültürüne olan ilgisi Sienkiewicz'i fark etmesini sağlamıştır. *Muzikacı Yanko* Polonyalı bir yazardan Türkçeye tercüme edilen ilk edebî eser olmalıdır. Ahmet Rasim, eserleri Fransızca'dan çevirmiştir. Tüccarzade İbrahim Hilmi'ye ait Kitaphâne-i İslâm ve Askerî matbaasında basılan 1316 (1900-1901) tarihli tercümesinin başında Sienkiewicz'i “*Asr-ı hâzırın en namdâr, en güzide sâhib-i edeb ve edîbi olan meşhur (Quo Vadis?) hikâye-i vâkîfâne muharriri Henryk Sienkiewicz cenabları Polonya erbâb-ı kalemindendir.*” cümlesiyle tanıtmıştır (Karadağ 2015). Böylelikle Henryk Sienkiewicz'in Nobel ödülü almadan önceki önem ve tanınırlığına vurgu yapmıştır.

İki yazarın, Sienkiewicz'in İstanbul'u ziyareti sırasında görüşmüş olma ihtimalinden bahseden yazılar bir hayali dile getirmektedir. Böyle bir görüşmenin gerçekleştiğine dair bir belge mevcut değildir.

Ahmet Rasim, *Muharrir Bu Ya* adlı eserinde, 1924'te Tophane'de açılan Leh Sergisi hakkında da ayrıntılı bilgi vermiştir. “*Leh Matbuat Sergisinde*” başlıklı yazısı hâlâ ilgiyle okunabilir niteliktedir. (Ahmet Rasim 1997)

Henryk Sienkiewicz'in “*Muzikacı Yanko*”su çok acıklı bir konuyu ele alır. Müziğe tutkuyla bağlı çok zayıf bir çocuğun trajik hayatını anlatan eser, olay, olay örgüsü, zaman, mekân ve karakterler, yani kısacası kurgu ve

Özel Sayı “Polonya ve Türk Dünyası”, Kasım 2019

teknik unsurları açısından basittir. Ahmet Rasim’in bu kısa romana ilgisi kendini Lehlere yakın hissetmesinin yanı sıra müziğe duyduğu sevgiyle de açıklanabilir. Polonyalı yazarın “Kamyonka” adlı kısa romanında ise yapayalnız kalmış bir sanatkârın trajik hayatı anlatılır. Bu eser de tıpkı “Muzikocu Yanko” gibi çok basit bir kurgu ve teknikle kaleme alınmıştır. Sanat ve sanatkârın acıklı hayatı Ahmet Rasim’i duygulandırmış olmalıdır.

Yanko’nun dünyaya gelişi hayli zor olmuştur. Doğum sırasında annesinin ve Yanko’nun öleceğini düşünen komşular onları uğurlaması için rahibi çağırırlar. Ancak beklenmedik bir şekilde ikisi de hayata tutunmayı başarır. Anne birkaç gün sonra tamamen iyileşir. Yanko ise son derece sağlıklıdır. “Dört yaşına geldiğinde bir guguk kuşunun nağmesi sayesinde hastalığı yen[er]”. (s. 19) Çok fakir oldukları için iyi beslenemez. Bu nedenle de hiçbir zaman tam manasıyla sağlıklı olamaz. Onu hayata bağlayan tek şey müziğe duyduğu sevgidir. Ormandaki sesleri ahenkli bir müziğe benzetir. “Çamlar[ın], gürgenler[ın], kayın ağaçlarının cümlesinden bir çalgı sesi çıkmak[tadır]. Orman bu müzikle bütünleşmiştir (s. 19). Hele kurbağalar vaklıyor, kuşlar cıvıldıyorsa müzik daha da güzelleşir. Bu nedenle Yanko vaktinin çoğunu orda geçirir. “İlkbaharda düdük yapmak için evden kaçarak nehir boyunca yür[ür].” (s. 20) Annesi ise bir baltaya sap olmadığını düşündüğünden sinirlenir ve oğlunu sık sık pataklar. Her defasında zaten çok zayıf olan çocuğu hırpaladığı için pişmanlık hissederse de kendini tutamaz.

Köydeki eğlenceler ve düğünlerde de keman çalınır. Bu çalgıdan çıkan ses Yanko’nun ruhunu okşar. Yanko, köyün lokantasında keman çalındığını görür, saatlerce müziği dinler. Bir kemanının olmasını çok arzu eder. Lokantada terennüm edilen “Yiyelim, içelim, eğlenelim!... Şükredelim Allah’a! Şükredelim Allah’a!” sözleri onu kendinden geçirir (s. 20-21). Sonunda biraz tahta ve at kılı kullanarak kendine çok basit bir keman yapmayı başarır. Ancak bu kemanın sesi ne yazık ki pek fenadır. Bütün isteği gerçek bir kemana sahip olabilmektir. Bunun çok büyük bir mutluluk olduğunu hayal eder. Köyde bir çiftlik vardır. Çiftliğin sahipleri bir köşkte yaşar. Hizmetçilerden biri keman çalar. Yanko kapının yanında asılı duran kemana görmek için köşke yaklaşır. Kemana dokunmak ister. Bu isteğine mani olamaz, ağaçlar, otlar ve bir bülbül ona âdeta “Yanko git, kilerde kimseler yok! Haydi Yanko!” “Git onu al!” demektedir, “Namuslu bir çobanaldatan”: “ ‘Hayır, hayır Yanko gitme!’ diye bağır[ırsa da]” Yanko köşke girer ve yakalanır (Sienkiewicz 2014, s. 22-23). Belediye Reisi bu küçük çocuğa hafif bir ders verilmesini uygun görür. Muhafız, Yanko’yu biraz pataklasa yeterli olur diye düşünür. Ancak muhafız anlayışsız, duyarsız biridir. Küçüğü öldüresiye döver. Köy halkı koşar gelir, çocuğun çok güçsüz olduğunu söyler. İki tokat atmasının yeterli olduğunu hatırlatır ama iş işten geçmiştir. Ufak tefek, sağlıksız Yanko aldığı ölümcül darbelerin acısıyla bayılır. Annesi onu eve kadar sırtında taşır. Çocuk üçüncü günün akşamında kırlangıçların sesini, ot biçmekten dönen köylülerin “çayırlarda, çimenlerde...” diye başlayan nakaratlarını dinleyerek ve “Kerim Allah”ın cennette kendisine bir keman vereceğini hayal ederek hayata gözlerini yumar (Sienkiewicz 2014, s. 24-25).

Yazar burada küçük bir çocuğun müzik sevgisini anlatır. Böylece sanata verdiği önemi okurlarıyla paylaşmış olur. Çocuğun annesinin, komşularının ve en çok da muhafızın duyarsızlığına dikkat çeker.

İkinci eser “Kamyonka” da sanatçı ruhlu ve yalnız bir karakteri anlatır. “Muzikacı Yanko” gibi kasvetli bir mekân tasviriyle başlar. Yazar böylece okuyucuya üzücü olaylardan bahsedeceğine dair ipucu vermiş olur:

Özel Sayı “Polonya ve Türk Dünyası”, Kasım 2019

“Sonbaharda, bilhassa Ekim ayında bazı günler o derece nemli, o rütbede kapanık, o mertebede bulutlu olur ki sıhhati yerinde olan insana bile hayatkıran gelir.” (Sienkiewicz 2014, s. 27)

Nitekim bu girişin ardından Kamyonka'nın hasta olduğu anlaşılır. Bu hasta adam, heykel yapan bir sanatkârdır. Karısı Zusya'yı 20 yıl önce kaybetmiştir. Yaşama sevincini de onunla birlikte... Çok mutsuzdur. “Karısını kaybetmemiş olsa ömrü daha tatlı, daha müreffeh, daha insana yakın bir surette geçecekmiş,” şimdi zaman bile “atalet üzere ak[ıyormuş]” gibi hisseder (Sienkiewicz 2014, s. 29, 27).

“Koca bir harabe kadar kederli” olarak nitelendirdiği iş odasında, heykellerinin arasındadır ama artık sanatını icra etmek onu zorlamaktadır. Bu odanın “penceresi, iç tarafı bahçeyle mahdut bir çevreye nazır[dır]” ve “parmaklıkları arkasında, derinlerde ölüm ve çürümenin ayan olduğu hastalıklı bir yeşillik canlan[maktadır]” (Sienkiewicz 2014, s. 27).

Hasta adam “ölüme yakın olmadığını, fakat yaşamak için icap eden kuvvetin kendisinde bulunmadığını hisse[der]” (Sienkiewicz 2014, s. 28).

Karısının ölümünden sonra günden güne insanlardan uzaklaşmış, yalnızlaşmıştır. Uygun olmayan şartlarda yaşadığı, özellikle de az yemek yediği için hâlsizdir.

Sienkiewicz, Kamyonka aracılığıyla sevdikleri insanları kaybedenlerin kendilerini hayata bağlayacak bir dayanak bulmak zorunda olduklarını vurgular. Yoksa yaşamlarını devam ettiremezler. Yazar burada onun için “sanatçı olmasaydı, ihtimal ki uğradığı kayıptan sonra yaşayamazdı.” der. Onun, karısı için bir heykel yapmaya başladığını ve bu sayede “yeisle yaşamaya alış[tığını]” söyler (Sienkiewicz 2014, s. 30).

Kamyonka “diğerleri gibi yaşamış olduğu o saadetli zamanlarda sanat hakkında nadiren ifade edilebilecek büyük sözlerden söyleyebilmişti[r]. Daha sonra herkes kendisinden uzaklaşmaya başlayınca o hücre sine çekilmiş, sanat hakkında iffetli ve yüksek bir nazarla düşün[meye]” devam etmiştir (Sienkiewicz 2014, s.30).

Kapıcı kadın günde iki kere uğrayarak ona çay hazırlar. Kamyonka, kapıcı kadın uğramasına tam manasıyla kimsesiz ve aç kalacaktır. Kadın, onun sağlık durumundan endişelendiği için her gelişinde hekim çağırması gerektiğini söyler ancak o, bütün parasını sanatı için harcadığından bunu yapamaz. Artık sanatının da kendisini terk etmek üzere olduğunu düşünmeye başlamıştır. Çaresiz ve mutsuzdur. İyileşme ümidi yoktur.

Kapıcı kadın, sonunda Kamyonka'ya bir rahibe tutmasını salık verir. Rahibelerin hem fazla para istemediğini hem de hastalara çok iyi baktığını ekler. Kamyonka biraz düşününce bir rahibenin kendisine bakması durumunda rahat edebileceğini düşünür. Güzelce uykuya dalar. Uyandığında odada bir kadın vardır. Rahibenin bu kadar çabuk gelmesine şaşırır. Kapıcı kadın hızlı hareket etmiştir anlaşılır. Rahibe yüzünü dönünce gözlerine inanamaz. Kadın, karısından başkası değildir. Zusya onu almaya gelmiştir. Ona artık yaşamadığını söyler, yatağı işaret eder. Kamyonka yatağa dönüp bakınca kendi cansız bedeniyle karşılaşır. Karısı, acı çekmemesi için onu uykusunda almak istemiştir.

Eser böylece sona erer.

Yazar burada hayatta en çok sevdiği insanı kaybetmiş olan yalnız ve mutsuz bir adamın ancak sanatı sayesinde hayatta kalabildiğini vurgulamıştır. Böylece hem sanatın gücüne dikkat çekmiş hem de okuyucusunun yüreğine dokunmayı başarmıştır.

Özel Sayı “Polonya ve Türk Dünyası”, Kasım 2019

3. SONUÇ

Henryk Sienkiewicz iki eserinde de sanatkâr doğmuş karakterleri merkeze almıştır. Sanatın gücünü, sanatçıya şefkatle yaklaşılması gerektiğini vurgulamıştır. Ahmet Rasim’in Leh halkına duyduğu sempati ve sanata olan düşkünlüğü bu eserleri Türkçeye çevirmesini sağlamıştır.

İki toplumun sosyal ve siyasi anlamdaki kader birliği, edebiyat alanındaki dostluğu yıllar içinde kuvvetlenmiştir.

Kaynaklar

Adamska, J 2004, *Polonezköy Adampol Zofia Rızı Hatıra Evi*, İşbirliği: Antoni Dohoda, Leslaf Rızı, Mirosław Stawski, Türkçeye Çeviren: Beata Uzunkaya İşbirliği: İrosław Stawski, Savaşlar ve Savaş Acıları Hatıratını Koruma Kurumu, Varşova.

Ahmet Midhat Efendi 2000, *Paris’te Bir Türk*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

Ahmet Rasim 1997, ‘Leh Basın Sergisinde’, *Muharrir Bu Ya* (haz. Hikmet Dizdaroğlu), İstanbul, s. 210-222.

Aktaş, Ş, Özcan, N 1989, ‘Ahmet Râsim’, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.2 s.117-119, İstanbul.

Aslantekin Köycü, S 2006, ‘Henryk Sienkiewicz’in Romanlarında Yurt ve Yurtseverlik İzleği’, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 46(2), s. 143-151.

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/918/11451.pdf> (Erişim Tarihi 26.08.2019)

Demir, H 2013, ‘Polonyalı Hotel Lambert ve Büyük Sırbistan Planı’, *Avrasya İncelemeleri Dergisi* (AVİD), II/1, s. 271-310.

Emiroğlu, Ö 2008, ‘Polonya Edebiyatında Türkler’, 38. *ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 10-15.09.2007*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.

Karadağ, AB 2015, ‘Türk Çeviri Tarihimizde “Mütercim” Ahmet Rasim: , Çeviri Odaklı Bir İnceleme İçin Ön Çalışma Notları’, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S. 28 (Özel Sayı), s. 181-193.

Koçak, A 2014, ‘XIX. yüzyılda Henryk Sienkiewicz’in Muzikacı Yanko (Janko Muzykant) Adıyla Ahmed Rasim Tarafından Türkçeye Tercüme Edilen Eseri Üzerine Bir Değerlendirme’, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7-35, [http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi35_pdf/1dil edebiyat/kocak ahmet.pdf](http://www.sosyalarastirmalar.com/cilt7/sayi35_pdf/1dil%20edebiyat/kocak_ahmet.pdf) (Erişim Tarihi: 26.08.2019)

Sienkiewicz, H 2014, *Muzikacı Yanko ve Kamyonka*, Çeviren: Ahmet Rasim, Papersense Yayınları, İstanbul.

Topyıldız, Ö 2014, ‘Polonya’nın Ruhunu İnşâ Eden Büyük Bir Yazar Henryk Sienkiewicz’, *Muzikacı Yanko ve Kamyonka*, Çeviren: Ahmet Rasim, Papersense Yayınları, İstanbul.

Uğurcan, S 2012, ‘Türk Edebiyatında Lehliler’, *Edebiyatımız I Edebiyat Tarih İlişkisi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, s. 316-335.